

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הנחה על גבי מים ומשקים

(ק' א') אמר רבא: פשיטא לי מים על גבי מים, היינו הנחתן (ואם נטל מקצתם נחשב עקירה, וחייב). אגוז (צף) על גבי מים, לאו היינו הנחתן (ואם נטלו משם, אינה עקירה).

בעי רבא: אגוז בכלי וכלי צף על גבי מים (ונטל האגוז), מהו? מי אמרינן בתר אגוז אזלינן, והא ניח (בכלי). או דילמא בתר כלי אזלינן, והא לא ניח. תיקו.

שמן על גבי יין, מחלוקת רבי יוחנן בן נורי ורבנן; **דתנן** (טבול יום ב,ה): שמן (של תרומה) שצף על גבי יין (של תרומה), ונגע טבול יום בשמן - (1) לא פסל אלא שמן (כי נידונים כחפצים נפרדים, כאגוז על גבי מים). (2) רבי יוחנן בן נורי אומר: שניהם חיבור זה לזה (ונחשבים כאחד, ונפסל אף היין. וגם לעניין שבת נחשבים כמים על גבי מים).

שיטות הראשונים

אגוז בכלי וכלי צף על גבי מים: בעיא דלא איפשיטא, ופסק **הרמב"ם** (הל' שבת יג,ד) "אם הָיָה כְּלִי צָף עַל גְּבֵי הַמַּיִם וּפְרוֹת עַל גְּבֵי הַכְּלִי, וּפְשֵׁט יָדוֹ וְלָקַח מִן הַפְּרוֹת וְהוֹצִיא - פְּטוּר, שֶׁהָרִי לֹא נָחוּ הַפְּרוֹת עַל גְּבֵי הָאָרֶץ, וְנִמְצָא שְׁלֵא עָקַר מֵעַל גְּבֵי מְקוֹם אֲרָבֶעָה. וְאִין צָרִיךְ לֹמַר אִם הָיוּ הַפְּרוֹת צָפִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְהוֹצִיאָן, שֶׁהוּא פְּטוּר."
שמן על גבי יין: פסק **הרמב"ם** כחכמים, ששמן ויין הם שני דברים נפרדים, וכתב "וכן אם הָיָה שֶׁמֶן עַל גְּבֵי הַמַּיִם וְקָלַט מִן הַשֶּׁמֶן וְהוֹצִיאָו - פְּטוּר."¹

זרק מחצלת לבור וחילקה

(ק' א') אמר אביי: בור ברשות הרבים עמוקה עשרה ורחבה שמונה (טפחים), וזרק לתוכה מחצלת, חייב (ופשוט הוא). חילקה במחצלת (לשני בורות, כל אחד פחות מד' טפחים), פטור (שהנחת חפץ וסילוק מחיצה כאחד, לא מחייב. ודלא כרבי יוחנן שהסתפק בזה).

(ומבאר הבדל נוסף): לאביי דפשיטא ליה דמחצלת מבטלא מחיצה, כל שכן חוליא דמבטלא מחיצה (כי עפר בטל לרשות יותר ממחצלת). לרבי יוחנן דמיבעיא ליה חוליא, מחצלת פשיטא דלא מבטלא מחיצתא (כי ודאי שלא ביטלה).

שיטות הראשונים

מחצלת אי מבטלא מחיצתא: פסק **הרמב"ם** (שבת יד,כב) כאביי, שהוא בתרא, דפשיטא ליה דמחצלת מבטלא מחיצתא, וכל שכן חוליא, וכתב "בור שהוּא עֵמֶק עֶשְׂרֵה וְרָחֵב שְׁמוֹנֶה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְזָרַק מִחְצָלַת מִרְשׁוֹת הָרַבִּים וְחִלְקָהּ הַבּוֹר בְּרָחֳבוֹ לְשָׁנִים - פְּטוּר, שֶׁהָרִי עִם הַנְּחֹת הַכְּלִי בְּטָלוּ הַמְּחִצוֹת, וְנִעְשָׂה כֹּל מְקוֹם מִהֵן פְּחוֹת מֵאֲרָבֶעָה עַל אֲרָבֶעָה."

1. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יג,ד; הל' טומאת אוכלין ח,ג).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דברים המונחים בבור ומפקיעים ממנו דין רשות יחיד

(ק' א') ואמר אביי: בור ברשות הרבים עמוקה עשרה ורחבה ארבעה, מלאה מים, וזרק לתוכה (מרשות הרבים מידי דנייחא, כגון אבן או מים), חייב (משום מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד). מלאה פירות וזרק לתוכה, פטור. מאי טעמא? מים לא מבטלי מחיצתא, פירות מבטלי מחיצתא (מבטלים מחיצות רשות היחיד, וכאילו מלא הבור עפר, וכהמשך רשות הרבים).

תניא נמי הכי: הזורק מן הים (שהוא כרמלית) לאיסרטיא (מסילה שהולכים בה מעיר לעיר², שהיא רשות הרבים), ומן האיסרטיא לים, פטור. רבי שמעון אומר: אם יש במקום שזרק (בור) עמוק עשרה ורחב ארבעה, חייב (שחולק הבור שבים רשות לעצמו, והוא רשות היחיד. וממילא למדנו מדברי רבי שמעון שמים הממלאים את הבור אינם מבטלים מחיצת הבור³).

שיטות הראשונים

מים לא מבטלי מחיצתא: כתב הרמב"ם "בור ברשות הרבים עמוק עשרה ורחב ארבעה מלא מים, וזרק לתוכו חפץ ונח על גבי המים - חייב, שאין המים מבטלין המחצות."⁴

פירות מבטלי מחיצתא: הקשו הראשונים היכי ממעטי הני פירות, והא אמר בפרק חלון (עירובין ע"ז ב') כל דבר הניטל בשבת אינו ממעט! **הרשב"א** תירץ דאיירי הכא בפירות טבל שאינו יכול לסלקן משם כל אותה שבת, ובטלין הם ליומן שם⁵. **והרמב"ן** תירץ דודאי פירות לא מבטלי למיהוי אינהו מחיצה ולשוויי שתי רשויות רשות אחת ולצרפן; אבל מכל מקום לענין רשות שבת מבטלי מחיצה, דעמוק י' ורחב ד' בעינן, ומחיצות ניכרות בעינן, והא ליכא⁶.

דין בור בכרמלית: כתב הרמב"ם "בור שבכרמלית - הרי הוא ככרמלית, אפלו עמוק מאה ורחב מאה אמה." ודעת **הראב"ד**, שדווקא בור בים, דכוליה ים כרמלית הוא, נחשב גם הבור כרמלית. אבל בור ביבשה, רשות היחיד גמורה היא⁷.

2. רש"י לעיל, ו' א', ד"ה סרטיא.

3. הקשה הרשב"א אדמסייע ליה מדר"ש, לותביה מדרבנן דפטרי, דאלמא מיא מבטלי מחיצתא! ויש מי שפירש דתנא קמא ור"ש לא נחלקו בהא. דלכולי עלמא לא מבטלי מחיצתא. אלא בעיקרא דמילתא פליגי: דתנא קמא סבר דבור עמוק עשרה ורחב ארבעה בכרמלית הרי הוא ככרמלית, ור"ש סבר רשות היחיד הוי (ולגירסתו ברמב"ם, בור רחב ארבעה, מבאר סבר כך).

4. צ"ב, שכן לעיל למדנו אגוז ע"ג מים לאו היינו הנחתן. וכן פסק הרמב"ם (שבת יג, ד), הובא לעיל, שאם הוציא פירות הצפים על פני המים, פטור. והוא הדין אם הניחם; וא"כ, אף שאין המים מבטלים המחיצה, ויש כאן רשות היחיד, מכל מקום צריך הנחה ע"ג מקום ד'?! וראיתי ב"יד פשוטה" שתיירץ, שבניגוד לנאמר שם, 'כלי צף על גבי המים', וכן 'הפירות צפין על פני המים', כאן נקט הרמב"ם לשון שהחפץ נח על גבי המים, כלומר, כלומר, היה שם זיז או דף בולט מכותל הבור מעל המים, והחפץ נח עליו. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יד, כג).

5. ולפי זה, להלכה, פירות מתוקנים שאפשר לטלטלם, הרי הם כמים, כיון שאפשר לפנותם. וכ"פ הרשב"א בעבודת הקודש (בית נתיבות, שער ג, ס' א).

6. ולפי זה, להלכה, אף בפירות מתוקנים הדין כן.

7. זה לשון הראב"ד: "ברייתא זו הטעת, דתניא פרק הזורק: הזורק מן הים לסרטיא או מסרטיא לים, פטור. ר"ש אומר: אם יש מקום עמוק עשרה ורחב ארבעה, חייב. הוא סבר מדפליג אתנא קמא, מכלל דתנא קמא אכל כרמלית קאמר. ולא היא. לא אמר תנא קמא

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דין מקום פטור בתוך כרמלית: בגירסת הרמב"ם (שבת יד,ו) שהיתה לפני הרשב"א היה כתוב שבור בכרמלית, שאין בו ארבעה, הוא ככרמלית⁸. והקשה הרשב"א, וכי יהיה דינו חמור כשהוא בכרמלית, מבור שהוא ברשות הרבים שאם אין בו דע"ד נחשב מקום פטור?

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמה)

יח. ... הגה: בור העומד בכרמלית אפלו עמק מאה אמה הוי כרמלית, אלא אם כן הוא רחב ארבעה על ארבעה, דאין מקום פטור בכרמלית, כמו שנתבאר בסמוך.

הזורק בכותל ובארץ

(ק' א') **משנה:** הזורק (חפץ) ארבע אמות (ופגע) בכותל - למעלה מעשרה טפחים, כזורק באויר (ונחשב שלא נח, ופטור). למטה מעשרה טפחים, כזורק בארץ.

(ומקשה) והא לא נח?!

אמר רבי יוחנן: בדבילה שמינה (שומנית) שנינו (שנדבקת על הקיר).

(המשך **משנה:**) הזורק בארץ ארבע אמות, חייב.

תניא: זרק (על כותל) למעלה מעשרה, והלכה ונחה בחור כל שהוא (בכותל) - רבי מאיר מחייב (דאמרינן חוקקין להשלים, כאילו יש בחור ד' על ד', ונחשב רשות היחיד). וחכמים פוטרים (דאין חוקקין להשלים, ונחשב מקום פטור).

גרסינן לעיל **בפרק הזורק (צ"ו ב')**:

כל (מעביר) ד' אמות ברשות הרבים (שחייב), גמרא גמירי לה.

שיטות הראשונים

חוקקים להשלים: פסק הרמב"ם (הל' שבת יד,ח) כחכמים, דלא אמרינן חוקקים להשלים, ולכן "הזורק ארבע אמות ברשות הרבים ונח החפץ בכותל, כגון שזרק חלב או בצק ונדבק בכותל... זרק למעלה מעשרה ונח בחור כל שהוא - פטור". שנחשב המקום כמקום פטור.

אלא בבור שבים, דכוליה ים כרמלית הוא, הואיל והמים צפים על פיו (כלומר, היות שיש מים שצפים עליו, נחשב הכל כמקום אחד). אבל בור שביבשה, ועל שפתו כרמלית, רשות היחיד גמורה היא. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' שבת יד,ו).

8. יש גירסאות ברמב"ם "אפילו עמוק מאה אמה, ורחב מאה אמה". על הלכה זו נשאל הרמב"ם מחכמי לונגל, והשיב להם שעיקר נוסחתו "אפילו עמוק מאה אמה, אם אין בו ארבעה".

9. וכתב הב"י (שמה,יח) שאפשר שדעת הרמב"ם דבכרמלית ליכא מקום פטור, משום דמצא מין את מינו. וכמו שכתב הר"ן בפרק קמא דשבת בשם קצת מפרשים (שבת, ב ב ברי"ף, סוד"ה כ; היות שמדין תורה כל כרמלית דין מקו"פ לה, כשגזרו חכמים על כרמלית, לא חילקו בגזירתם שחלק מכרמלית יהיה מקום פטור). וראה משנ"ב (ס"ק עט, ושעה"צ ס"ק עה). מקורות - רמב"ם (שבת יד,ו). רשב"א (ק' א', ד"ה רבי שמעון).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמה)

יב. רשות הרבים אינה תופסת אלא עד עשרה, אבל למעלה מעשרה הוי מקום פטור.

תל המתלקט

(ק' א') אמר רב יהודה אמר רב: תל המתלקט (מעט מעט, עד שמגביה) עשרה מתוך ארבע (אמות), וזרק ונח על גביו, חייב (אבל כשמתלקט עשרה מתוך חמש אמות, שאינו תלול, נחשב חלק מרשות הרבים, דניחא תשמישתיה להילוך).

תניא נמי הכי: (פתח) מבוי ששווה לתוכו (בגובה), ונעשה מדרון לרשות הרבים (שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים), או שווה לרשות הרבים ונעשה מדרון לתוכו (להיפך) - אותו מבוי אינו צריך לא לחי ולא קורה (שאותו גובה שבצד הפתח, נחשב כמחיצה, אע"פ שמשפע והולך). רבי חנינא בן גמליאל אומר: תל המתלקט עשרה מתוך ארבע (אמות) וזרק ונח על גביו, חייב.

שיטות הראשונים

מבוי ששוה לתוכו ונעשה מדרון לרשות הרבים: אותו מבוי אינו צריך לא לחי ולא קורה. ביאר המאירי שהרי מופלג ומובדל הוא מרשות הרבים (וניכר שאינו חלק ממנו). וכן דעת הרמב"ם (שבת יז, ד). וכתב המאירי, שיש מפרשים שאותו גובה שבצד הפתח היא לו מחיצה, אע"פ שמשפע והולך דרך פנים או דרך חוץ. וכן דעת ראב"ד (השגות על הרמב"ם).

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע: ביארו רבינו חננאל, רבינו יהונתן, רבי ישמעאל בן חכמון, ריא"ז, ריטב"א, המאורות ומאירי⁴⁰, שכשעולה גובה התל לעשרה טפחים, אין המדרון אלא ד' אמות. ודעת הרי"ף שאינו מודד המדרון אלא המישור⁴¹. **והרמב"ם** כתב, "תל המתלקט גבה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, הרי הוא רשות היחיד, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב".⁴² **ובשו"ע**⁴³ משמע כדעה ראשונה.

10. זה לשון המאירי: תל המתלקט עשרה מתוך ארבע - רצה לומר, שהוא משפע ועולה במדרון, אלא שאין עליית המדרון נוחה כל כך; כגון שאם תמדוד משיפוליו עד מקום גבהו, אי אתה מוצא בו אלא **שיפוע ד' אמות**, והוא מתלקט ועושה מדרון עד שכלה בראשו לעשרה טפחים הרי הוא רשות היחיד.

11. אין בדברי הרי"ף התייחסות לנדון, אלא שכן מוכח מהצירוף הנלווה לחיבורו (ונמצא בכתבי יד של הרי"ף). והוא מובא ברבינו יהונתן (עירובין, י"ז א' דפי רי"ף, ד"ה פסקא לא שנו), וזה לשונו: וצורת הרב אלפסי בהר המתלקט, אין ללמוד כלל מראש המזבח (שם מודדים השיפוע), שאינו מודד המדרון אלא המישור. עיי"ש.

12. והבין מדבריו (הל' שבת יז, טז) בספר הבתים (בית מנוחה, שערי איסור הוצאה ורשויות שבת, שער ראשון אות ח), שכוונתו שמודדים המישור ולא המדרון, עיי"ש (וכן משמע מלשון הרמב"ם בפירוש המשנה, עירובין ה, ד. אמנם עיין מגיד משנה ופירוש קדמון ממצרים ומרכבת המשנה). ושם כתב שדעת רש"י כדעה ראשונה.

13. או"ח שצט"ד וכן פסק המשנ"ב (סי' שסגכט, שער הציון אות קז; שסגלו, משנ"ב ס"ק קנד; שסהג, משנ"ב ס"ק כד). אמנם ראה חזו"א (הל' כלאיים סי' יב, ס"ק כג ד"ה במה שכתב, דסבירא ליה שמודדים במישור).

מקורות - רבינו חננאל (שבת ק' ב', לענין שיעור מדרון הנחשב מחיצה, ד"ה אמר רב יהודה). רבינו יהונתן (עירובין, פרק חמישי, נ"ח ב', ד"ה פסקא לא שנו); רבי ישמעאל בן חכמון (עירובין נ"ח ב', ד"ה אבל ההר). המאורות (עירובין נ"ח ב'). ריא"ז (עירובין פ"ב, ה"א, סעיף ז); ריטב"א (עירובין י"ט ב', ד"ה תל); מאירי (שבת ק' א', ד"ה תל). רמב"ם (הל' שבת יז, טז). וראה רש"י (שבת ק' א', ד"ה תל; עירובין י"ט ב', ד"ה מתוך ארבע).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

איזה חלק בתל המתלקט נחשב רשות היחיד: רש"י ביאר שהוא רשות היחיד במקום גובהו. ואם זרק מרשות הרבים, ונח על גביו, חייב. וכן מבואר בפירוש רבינו חננאל. אמנם מהרמב"ם משמע שהתל גופו נעשה רשות היחיד. וכן דעת המאירי¹⁴.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שצט)

ד. ... ואם הוא משפיע יותר, שבהלוקח ד' אמות עולה י' טפחים, אָז הַקְלוּ בו וְלֹא הִטְרִיחוּהוּ לְהַבְלִיעוּ בְּחָבֶל שֶׁל נ' אָמָה עַל יְדֵי קוּרוֹת...

זרק לתוך ד' אמות ונתגלגל חוץ לד' אמות ולהיפך

(ק' א') משנה: זרק לתוך ד' אמות, ונתגלגל חוץ לד' אמות, פטור. חוץ לד' אמות (אפילו לא נפל לארץ), ונתגלגל (מן האויר) לתוך ד' אמות, חייב.

(ומקשה) והא לא נח (חוץ לד' אמות)¹⁵!?

אמר רבי יוחנן: והוא שנח על גבי משהו¹⁶.

תניא נמי הכי: זרק (ברשות הרבים) חוץ לד' אמות, ודחפתו הרוח (בעודו באויר) והכניסתו, ואע"פ שחזרה והוציאתו, פטור. אחזתו הרוח משהו (הרוח עכבתו באויר חוץ לד' אמות מעט), אף על פי שחזרה והכניסתו, חייב.

אמר רבא: תוך שלושה לרבנן (לעיל, צ"ז א', הסוברים שאין אומרים קלוטה כמי שהונחה), צריך הנחה על גבי משהו. וקמ"ל דאע"ג דסופו לנוח, לא אמרינן דכמאן דנח דמי¹⁷.

שיטות הראשונים

זרק בתוך ד' אמות ונתגלגל לחוץ, פטור: כתב הרמב"ם שטעם הדין, משום שלא התכוון לזריקה של איסור. ואינה מלאכת מחשבת¹⁸. והרשב"א ביאר דמסתברא דזורק לתומו על דעת שתנוח באיזה מקום שתצצה¹⁹; וכיוון שכן,

14. וכן דייק הרש"ל (חכמת שלמה, ק' א', על רש"י ד"ה תל) מדברי הרמב"ם, ונשאר בצריך עיון.

מקורות - רבינו חננאל (ק' ב', ד"ה אמר רב יהודה). רש"י (ד"ה תל המתלקט). רמב"ם (הל' שבת יד, טז). מאירי (חי' עירובין, י"ט ב', ד"ה וכיוצא בדבר זה וכו').

15. ולרבה להלן, אפילו תוך ג' צריך הנחה. אמנם לרב חלקיה בר טוביה (צ"ז א') תוך ג' הוא כמונח (וראה תוספות ד"ה והא לא נח, שכתבו דפריך רק לרבה).

16. הגר"א (ק' ב') מגיה בדברי רבי יוחנן והא שנח משהו. ולכאורה גם כאן שייכת ההגהה. ולפי זה אין צריך שינוח על גבי מקום משהו, אלא די בכך שנח משהו באויר. וכדאיתא בבבליא וברייטא שהגמרא מביאה מיד.

17. הרשב"א פירש שרבה מחדש שאפילו במקום שאינו מדרון, שסופו להיעצר ולנוח אילו נפל שם, הייתי אומר שגם תוך שלושה שלו הוא כממשו, קמ"ל.

18. פיה"מ. וכן פסק ב'משנה תורה' (שבת יג, כב): "זרק לתוך ארבע אמות ונתגלגל חוץ לארבע אמות - פטור." משמע שפטור אפילו אם לא נח על גבי משהו בתוך ארבע אמות, ומשום שלא התכוון לזרוק מחוץ לארבע אמות.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

הפטור ברישא דווקא בשנח משהו בתוך ארבע, וחזר ונתגלגל (שכשנח בתוך ארבע, נחשב שנגמר מעשה הזריקה)²⁰.
זרק חוץ לד' אמות, ונתגלגל לתוך ארבע אמות: כתב הרמב"ם (הל' שבת יג, כב) "זרק חוץ לארבע אמות ונתגלגל לתוך ארבע אמות: אם נח על גבי משהו חוץ לארבע אמות ואחר כך נתגלגל ונקנס - ח"ב²⁴; ואם לא נח כלל - הרי זה פטור."

הזורק בים, ודין רקק מים

(ק' ב') משנה: הזורק בים ארבע אמות, פטור (ש"ס דינו ככרמלית)²².

(המשך משנה): אם היה רקק (שלולית) מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ד' אמות חייב. וכמה הוא רקק מים (כמה עומקו שנאמר עדיין רשות הרבים הוא ולא נעשה כרמלית)? פחות מעשרה טפחים. רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק בתוכו ד' אמות חייב.

(ומקשה) בשלמא הילוך הילוך ("רשות הרבים מהלכת בו") תרי זימני, קמ"ל (לדייק) הילוך (של רבים) על ידי הדחק שמיה הילוך, תשמיש ע"י הדחק (כגון בור עמוק תשעה ברשות הרבים) לא שמיה תשמיש (להחשיבו כרשות הרבים)²³. אלא רקק רקק תרי זימני למה לי (איזה הילוך ע"י הדחק אחר בא להשמיענו)? (ומתרץ) חד בימות החמה, וחד בימות הגשמים (בשניהם נחשב רקק כרשות הרבים).

אביי אמר: איצטריך; סלקא דעתך אמינא הני מילי (שנחשב הרקק רשות הרבים) היכא דלא הוי ד' אמות (רוחב). אבל היכא דהוי ד' אמות (ומעלה), אקופי מקפי ליה (ולכן לא ייחשב רשות הרבים)²⁴.

רב אשי אמר: איצטריך, סלקא דעתך אמינא הני מילי (שנחשב הרקק רשות הרבים) היכא דהוה ארבעה (טפחים רוחב, ומעלה, שאנשים מעדיפים לעבור בתוכו). אבל היכא דלא הוה ארבעה מיפסעי פסעי ליה (ולא עוברים בתוכו)²⁵.

משנה: הזורק מן הים ליבשה (שהיא רשות הרבים), ומן היבשה לים, ומן הים לספינה (שהיא רשות יחיד), ומן הספינה לים, ומן הספינה לחבירתה (והים באמצע), פטור (שהים נדון ככרמלית).

19. שאם בנתכוון לזרוק בתוך ארבע, הוה ליה למיתני נתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע.

20. ושאלת הגמרא "והא לא נח", מתייחסת גם לרישא.

21. משמע מהרמב"ם שצריך עכ"פ שינוח על גבי דבר בקרקע. והנחה באוויר בלבד אינה מספיקה לחיוב ומהגהת הגר"א בגמרא משמע שגם הנחה באוויר מספיקה.

22. ומה שאינו נדון כמקוף מחיצות, וכרשות היחיד, תוספות (עירובין כ"ב ב', ד"ה דילמא) כתבו שמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי. וריטב"א (שם, ד"ה דהא מקיף ליה פרת) פירש בשם רבו דקרפף יותר מב"ס שנחשב מן התורה רשות היחיד אם הוקף אפילו שלא לשם דירה, היינו רק כל שרואה עצמו בתוך המחיצות. וראה עוד מש"כ ב"נתיבי הלכה" עירובין (כ"ב א', סוגיית הזורק לבין פסי ביראות).

23. ואינו כעמוד תשעה שרבים מכתפים עליו שנחשב רשות הרבים.

24. כלומר הייתי אומר שיש גבול מירבי שמעבר לו אינו בכלל רשות הרבים, קמ"ל שעדיין נחשב רה"ר.

25. כלומר הייתי אומר שיש גבול פחות שמתחתיו אינו בכלל רשות הרבים, קמ"ל שגם בפחות נחשב רה"ר.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו: ביאר רב אשי, דסלקא דעתך אמינא, דהיכא דלא הויה ארבעה מיפסעי פסעי ליה, קמ"ל. וביארו הראשונים, שלמסקנה, אין חילוק ברקק זה ברוחבו, בין שהיה בו ארבע אמות, או ארבעה טפחים, כל שאין בו עומק עשרה טפחים, רה"ר הוא.²⁶

וכמה הוא רקק מים? פחות מעשרה טפחים: כתב הרמב"ם "וְאִם יֵשׁ בְּעֵמְקוֹ עֶשְׂרֵה או יֵתֵר - הֲרִי הוּא פְּרָמְלִית כְּשֶׁאֵר הַיָּמִים; וְהוּא שֵׁישׁ בְּרַחְבּוֹ אַרְבָּעָה טַפְחִים או יֵתֵר עַל כֵּן, שְׁאִין פְּרָמְלִית פְּחוּתָהּ מֵאַרְבָּעָה."²⁷

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמה)

יד. איזו היא פְּרָמְלִית, מְקוֹם שְׁאִין הַלּוֹךְ לְרַבִּים, כְּגוֹן יָם...

מילוי מים מן הים לספינה

(ק' ב') **איתמר**, ספינה - (1) רב הונא אמר: מוציא הימנה זיז כל שהוא (מדופני הספינה), וממלא (מן הים ומכניס לספינה). (2) רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי: עושה מקום ארבעה וממלא.

רב הונא אמר: מוציא הימנה זיז כל שהוא וממלא, קסבר כרמלית (עשרה טפחים שנתנו חכמים לאיסור כרמלית) מארעא (מקרקעית הים) משחינן (מודדים), ואוירא (שמעל עשרה טפחים) מקום פטור הוא. ובדין הוא דזיז נמי לא ליבעי. אלא כי היכי דליהוי ליה היכרא (לכרמלית גמורה).

רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי: עושה מקום ארבעה וממלא, קסברי כרמלית משפת מיא משחינן, מיא ארעא סמיכתא (עבה, וכל המים כרמלית הם), אי לא עביד מקום ארבעה, קא מטלטל מכרמלית לרשות היחיד.

(ומקשה) לרב חסדא ולרבה בר רב הונא דאמרי עושה מקום ארבעה וממלא, שופכין דידיה היכי שדי להו? וכי תימא דשדי להו באותו מקום (דרכו ממלא מים), מאיסי ליה (המים שימלא שוב דרך אותו מקום)!

(ומתרץ) דשדי להו אדפנא דספינה (ומשם נשפכים לים).

(ומקשה) והא איכא כחו (נהי דלא זריק להדיא לים, מיהו מכוחו הם באים לים)!

(ומתרץ) כחו בכרמלית לא גזרו.

26. ולא תימא כיון דמעט הוא, לא מסגי ליה אינשי בגווה, מפסע הוא דפסעי ליה (מדלגין עליו ואין מהלכין בתוכו), קמ"ל אף על פי שהוא פחות מד' הזורק לתוכו חייב. וכן פסק המשנ"ב (שמה, יד, ס"ק מח), וכתב שברש"י משמע קצת דלא הוה רה"ר אא"כ הרבה בני אדם עוברים בתוכה. מקורות - רבינו חננאל (נדפס ק"א ב'). רמב"ם (הל' שבת יד, כד). ריטב"א (ד"ה ואזדא).

27. והביאו המשנ"ב (שמה, יד, ס"ק מח) להלכה. וכתב, ועיין בפמ"ג דמסתפק לומר דרק לחומרא הוה ככרמלית שלא להוציא מתוכה לרה"י; אבל מן התורה, רה"י הוא. ובשעה"צ (ס"ק נג) כתב, דבמאירי משמע דמן התורה לא הוה רשות היחיד, משום דבאגם אין המחיצות ניכרות. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יד, כד).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

הוצאת זיז או שעושה מקום ארבעה: ראב"ה כתב שנראה דהלכה כרב הונא, שמוציא זיז וממלא, דאינהו תלמידיו. ורי"ף, רמב"ם, רא"ש, רשב"א, ואור זרוע, פסקו כרב חסדא ורבה בר רב הונא, דמשפת מיא משחינן²⁸. וכן פסק השו"ע²⁹.

עושה מקום ארבעה וממלא: רש"י פירש חלל ד' מוקף מחיצות, דמחיצה תלויה מתרת במים. וכן כתב הרא"ש. ופירש רש"י, מחיצות קטנות. וכתב הרא"ש דלא נהירא לרבינו תם, אלא מחיצות גמורות של עשרה טפחים צריך³⁰. וריטב"א כתב בשם רבינו תם, שאף בנסר רחב ד' אמות וחלל של ד' טפחים סגי³¹. ודעת רב האי גאון דלא בעינן מחיצות, אלא אמרינן כוף הצדדים וגוד אחית מחיצות כאילו הן מגיעות עד שפת הים, והכל רשות היחיד, ובנסר של ארבעה על ארבעה טפחים סגי. וכן הרמב"ם לא הזכיר מחיצות³². וכן פסק השו"ע³³.

מילוי מים מהספינה, למעלה מעשרה מן הים: כתב הרמב"ם "אבל אם היה למעלה מעשרה מן הים - מוציא זיז כל שהוא וממלא, שהרי דרך מקום פטור ממלא, ואינו צריך לזיז זה אלא משום הפך". וכן פסק השו"ע³⁴.

כחו בכרמלית לא גזרו: הקשו הראשונים ממסכת עירובין (פ"ח א') שאסרו לשפוך מגזוזטרא שהיא למעלה מן המים, משום שהמים יוצאים על ידי כחו חוץ לד' אמות, אלמא כחו בכרמלית אסור. ותירצו רבינו תם ורא"ש, דגבי גזוזטרא אי שרית ליה כחו, אתי למשרי נמי לצד אחר בביתו שהוא רשות הרבים; אבל ספינה אין דרכה להיות סמוכה לרה"ר. והרשב"א כתב שאינו נראה כן, מדאמרינן סתם כחו בכרמלית לא גזרו ביה רבנן. וכתב שכן דעת הרמב"ם (סתם דבריו) וראב"ד³⁵.

28. כיון דרבים נינהו הילכתא כוותיהו. ובאור זרוע הוסיף דמתניתין דגזוזטרא מסייעא להו (עירובין פ"ז ב', גזוזטרא שהיא למעלה מן המים, אין ממלאין ממנה בשבת, אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים).

29. או"ח שנהא. מקורות - רמב"ם (הל' שבת טו, כ). רשב"א (עבודת הקודש, ד, ח, הוצאת מוה"ק עמ' קנג). אור זרוע (הל' ערב שבת, סי' ג). ראב"ה (חלק א, מסכת שבת סי' רא).

30. כדתנן (עירובין פ"ז ב') גזוזטרא שהיא למעלה מן המים, אין ממלאין ממנה מים, אא"כ עושה לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים. אלא מקום ארבעה, היינו שיהא מקום המילוי רחב ד' טפחים ומחיצות טובות של עשרה סביב.

31. דאמרינן כוף וגוד, כרבי חנניא בן עקביא (לגבי גזוזטרא). ואף רבנן דהתם מודו, דבספינה דלא אפשר אלא בטורח, הקלו לומר כוף וגוד. 32. והמגיד משנה הקשה שאם הוא בתוך עשרה לשפת המים שהם כקרקע, והוא ארבעה טפחים, א"כ דינו ככרמלית, ואיך אפשר למלאות לספינה שהיא רשות היחיד. וכתב הפירוש בשם רב האי גאון וכתב שכן דעת הרמב"ם שהדגיש "שהרי דרך מקום פטור הוא ממלא", ונראה מזה שדרך הזיז נכנס הדלי.

33. או"ח שנהא. מקורות - רמב"ם (הל' שבת טו, כ). רבינו תם (ספר הישר, חלק החידושים, סי' רעח; הו"ד בראשונים). תוספות (ד"ה עושה). רא"ש (סי' ב; ובתוספותיו). רב האי גאון (הו"ד ברשב"א וריטב"א). רשב"א (ד"ה עושה). ריטב"א (ד"ה ואי לא).

34. או"ח שנהא. שבכה"ג גם רב חסדא ורבה מודים שבכלשהו ד', שהרי מקום פטור הוא והרי שפת המים להם כמו קרקעית הים לרב הונא. ומתוך דברי רמב"ם אלו, ניתן להסיק שסובר שלא אסרו להחליף דרך מקום פטור אלא מרשות היחיד לרשות הרבים, שהם רשויות של תורה. ודעת הרשב"א שאפילו ברשות של דבריהם אסור להחליף. ולפיכך אפילו הזיז למעלה מעשרה צריך שיהא בו ד' על ד'. מגיד משנה. ולענין החלפה דרך מקום פטור בין רשויות דרבנן, ראה בהרחבה "נתיבי הלכה - עירובין", ע"ז א', וכן פ"ז א'. מקורות - רמב"ם (הל' שבת טו, כ). רשב"א (עבוה"ק גו, הוצ' מוה"ק עמ' רטז, ובחידושים).

35. עיי"ש בביאור הסוגיא דעירובין. מקורות - תוספות ורא"ש (בתוספותיו, ק' ב', ד"ה כחו). רשב"א (עירובין פ"ח א', ד"ה הני תיימי).

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכו שבת, סימן שמה)

יח. ... וימים ונחלים ממיא משחינן הלכך הנוטל מהם מעל פני המים עד עשרה באויר, הוי כרמלית; למעלה מעשרה באויר, הוי מקום פטור...

(או"ח, הלכות שבת, סימן שנה)

א. ... ההולך בספינה אינו יכול למלאות אלא אם כן יעשה דף ארבעה על ארבעה, ועושה בו נקב וממלא דרך שם, ואינו צריך לעשות לו מחצות אלא אמרינן כף הצדדים וגוד אחית מחצתא, שהקלו בספינה מפני שאינו יכול לעשות שם מה שיעשה בבית.

והני מלי כשהוא בתוך י' טפחים, אבל אם דפני הספינה גבוהים עשרה מעל המים מוציא זיז כל שהוא ועושה בו נקב וממלא דרך שם, שהרי דרך אויר מקום פטור הוא ממלא וסגי בהכר זיז ומימיו יכול לשפך על דפני הספינה והם יורדים לים, דכיון דלא זרק להו להדיא לים אלא מכחו הם באים, כחו בכרמלית לא גזרו.

הנה: ועין לקמן סוף סימן שנ"ז. שתי ספינות זו אצל זו אסור לטלטל מזו לזו אלא אם כן קשורות זו בזו או אלא אם כן הם גבוהים מן המים (י). וצריכים לערב ביחד אם הם של שני בני אדם (מרדכי פרק הזורק).